

Heydər Əliyev İli 2023

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev ötən il sentyabrın 29-da 2023-cü ilin "Heydər Əliyev İli" elan olunması haqqında tarixi bir sərəncam imzalamışdır. 2023-cü il mayın 10-da Azərbaycan xalqının Ümummilli Lideri, müasir Azərbaycan dövlətinin qurucusu, böyük dövlət xadimi Heydər Əliyevin anadan olmasının 100 ili tamam olur. Sərəncamda dahi şəxsiyyətin dövlətçilik fəaliyyətinə misilsiz qiymət verilir, onun zəngin və çoxşaxəli irsinin xalqımızın milli sərvəti olduğu xüsusi vurğulanır. Sərəncamda oxuyuruq: "Azərbaycan xalqı yeni əsrə və yeni minilliyə məhz Heydər Əliyev zəkasının işığında qədəm qoymuşdur. Davamlı yüksəliş yolunda inamla irəliləyən müasir Azərbaycan Heydər Əliyevin həyat amalının təntənəsidir".

Heydər Əliyev Azərbaycanın istiqbalını əbədi etmiş dahi şəxsiyyətdir!

Hər kəs üçün təhsil

Təhsilin, elmin inkişafı hər bir xalqın mənəvi, sosial-iqtisadi tərəqqisinin əsrlər boyu özünü doğrultmuş başlıca yoludur. Ona görə böyük dövlət adamlarının tarixi irsində elm və təhsil məsələləri mühüm yer tutur. Xalqımızın yetirdiyi ən böyük tarixi şəxsiyyətlərdən olan Ümummilli Lider Heydər Əliyevin fəaliyyətində də Azərbaycan elminin, təhsilinin inkişafı daim mühüm əhəmiyyət kəsb etmişdir.

Ulu Öndər özü XIX əsrin ikinci yarısı, XX əsrin əvvəllərindən başlayaraq ölkəmizdə geniş vüsət alan marifətçilik prosesinin, formalaşan elm və təhsil mühtəvinin yetirdiyi hərtərəfli şəxsiyyət idi. Ona görə də həm elmin, təhsilin dəyərini, cəmiyyətin üçün faydalı insanların, dövlət üçün layiqli vətəndaşların yetişdirilməsindəki önəmini bilir, həm də onun kimi böyük şəxsiyyəti yetirmiş bu ziya mühtəvinin gələcək nəsillərə də ötürməyə çalışırdı.

Heydər Əliyevin sovet Azərbaycanına rəhbərlik etdiyi illərdə insanlarda təhsilə böyük maraq olsa da, ali təhsil çoxları üçün ölçənməz deyildi. Xüsusilə kənd yerlərində təhsil alan gənclər imkansızlıq üzündən ali təhsil almaq arzularını gerçəkləşdirə bilmir, orta məktəbi başa vurandan sonra, əsasən, təsərrüfat işlərində çalışmalı olurdular. İmkansız ailələrdən çıxmış oğlan məzunların çox az bir qismi oğor hərbi xidmət illərindən sonra belə bir imkan yaranarsa, ali təhsil arzularını ittiqafın hansısa az tanınan ali məktəblərində gerçəkləşdirə bilərdi. Bu məhdudiyyətlərin də müxtəlif səbəbləri vardı. Ölkədə ali məktəblərin sayı yeni dövürün tələblərinə uyğun gəlmirdi. Ölkənin sənaye-ləşmə potensialı, Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə bu istiqamətdə atılan ardıcıl addımlar müxtəlif istiqamətlər üzrə yüksəkixtisaslı mütəxəssislər tələb edirdi. Bu mütəxəssisləri hazırlayacaq ali məktəblər, müvafiq fakültələr isə hələ yox idi. Digər tərəfdən, bir çox hallarda ailələrin maddi durumu övladlarını ali təhsil ardınca göndərməyə imkan vermir. Ona görə də hələ orta təhsilin son illərindən övladlarını kolxoz-sovxoz işlərinə, yəni aqıl, haldə texniki-peşə təhsilinə yönəldirdi, ailələrinin dolanışığına kömək etmələrini istəyirdi. Beləliklə, çox istedadlı gənclərin daha mükəmməl təhsil alıb peşəkər mütəxəssis kimi yetişmək arzularını gözəldə qaldırdı. Daha bir səbəb isə, əfsus ki, həmin illərdə ali təhsil müəssisələrinə də sırayət etmiş mənəviyyat bəhrəni, rüsvətخورluq, korrupsiya halları idi. Bir çox hallarda gəncləri ali məktəblərin müvafiq fakültələrinə müəyyən təmənnə qarşılığında qəbul edib, buna isə ancaq yüksək maddi imkanı, geniş əlaqələri olan adamların gücü çatırdı. Bu hallar xüsusilə ali məktəblərin hüquq, tibb, tarix və sairə bu kimi o dövür üçün yüksək perspektivli, gələcək üçün uğurlu karyera şəraiti yaradan ixtisaslarında özünü göstərirdi. Son nəticədə təminatlı ailələrin ciddi savadı olmayan övladları nüfuzlu fakültələrdə tələbə olub, daha sonra eyni üsullarla həttə elmi mühimə yol taparaq alimlik karyerasına qədəm basmağa başlayırdı, orta məktəbdə çox gözəl savad əldə etmiş zəhmətkeş övladları isə tarlalarda çalışaraq əl əməyi ilə əvvəlki nəsillərin yolunu davam etdirmək təleyi ilə barışmalı olurdular.

Ulu Öndər ali məktəblərin yüksək prestijli ixtisasları ilə bağlı xoşagəlməz halların, həmçinin elmi mühtəvinin özünü göstərən neqativ məqamların, habelə yüksək vəzifə sahiblərinin alimlik eşqinə düşməsinin qarşısını da özünəməxsus qətiyyətli üsullarla aldı. Övladın öz valideynlərinin yüksək vəzifədə çalışdıqları sahəyə aid ixtisaslar üzrə təhsil almaşına mühtəvinin məhdudiyyətlərini təbii etdi. Beləliklə, bu ixtisasların qapılarını kasıb, imkansız ailələrin balalarının üzünə açdı. İllərdən sonra ali təhsil, xəyallarındakı ixtisası qazanmaq arzularını gerçək olan həmin insanlar öz həyat və karyera uğurlarına görə bu gün də Ulu Öndərə minnətdardılar. Böyük rəhbərin təbii etdiyi qaydalar təhsildə inkişafa səbəb olduğu kimi, elmdə də müəyyən şəffallıq yaratdı, mənəviyyat problemlərini müəyyən qədər ortadan götürdü.

O illərdə Heydər Əliyevin keçmiş ittiqafın ən nüfuzlu nəşrlərindən olan və bütün dünyada maraqla izlənen "Literaturnaya qazeta"ya verdiyi "Qoy ədalət zəfər çalsın" sərəlvəhli müsahibəsi də unudulmayıb. Bu müsahibəsində Ulu Öndər cəmiyyətdəki mövcud problemlər haqqında danışırdı və onların həlli yönündə görülən işlərdə diqqətə çatdırırdı. Böyük rezonans yaratmış bu müsahibədə yüksək səviyyədə səsləndirilmiş fikirlər və bu fikirlərin arxasında duran real və obektiv həqiqətlər ədalətin zəfəri idi.

Ulu Öndər Heydər Əliyevin hakimiyyətə gəlişi ilə bu vəziyyət kökündən dəyişdi. Ötən əsrin 70-ci illərinin əvvəllərindən başlayaraq Azərbaycan

nın elm, təhsil, marifət, mədəniyyət sahələrində çox ciddi keyfiyyət dəyişiklikləri özünü göstərməyə başladı. Bu illərdə Azərbaycanda elmin-təhsilin fundamental maddi-texniki bazası yaradıldı. Bu gün də təhsilimizin bünövrəsini təşkil edən mütərəqqi önəmlər formalaşdırıldı. Ölkədə ali və orta ixtisas təhsili müəssisələrinin sayı artırıldı. Ali məktəblərin ümumi sayı 12-dən 17-yə, tələbələr sayı 70 mindən 100 minə çatdı. Məhz həmin illərdə respublikada ümumtəhsil məktəblərinin, ali və orta ixtisas təhsili müəssisələrin üçün yeni binaların tikintisi geniş vüsət aldı. Təhsil infrastrukturunu tamamilə yeniləndi, respublikanın müxtəlif bölgələrində 800-ə yaxın məktəb istifadəyə verildi.

Heydər Əliyev ali təhsilin hər kəs üçün ölçənməz olmasından ötrü bir

Cəmiyyəti irəli aparan mütərəqqi ideyalar

Azərbaycanın gələcəyi üçün formalaşdırılan intellektual baza

Heydər Əliyev öz zəkasının qüdrəti ilə təhsil qarşısındakı çağırışları da aydın görməyi, düzgün qiymətləndirməyi və buna adekvat addımlar atmağı gözəl bacarırdı. Bu böyük dövlət adamının sovet Azərbaycanına rəhbərlik etdiyi illər bütün dünyada elmi-texniki inqilabı baş verdiyi zamanlar idi. Ulu Öndərin əzmkarlığı, sarsılmaz qətiyyəti, gələcəyə yönəlməmiş fəaliyyəti sayəsində ölkəmizdə böyük sənaye kompleksləri inşa olunur, dövürün görən müasir texnologiyalar əsasında çalışan müəssisələr yaradılırdı. Bu müəssisələrdə çalışan intellektual işçi qüvvəsinə, mühəndis-texnoloq heyətinə böyük ehtiyac vardı.

Elmi-texniki inkişaf, həyatın ən müxtəlif sahələrində təbii edilən innovasiyalar Azərbaycanın əmək bazarı üçün nadir sayılan bir sıra ixtisaslara ciddi tələbat yaratmışdı. Ölkəmizdəki ali təhsil müəssisələrinin potensialı bu kadrları hazırlamaqdan ötrü yetərlid deyildi, onlar üçün də müəyyən nəzəri-praktik önəmlərin formalaşmasına ehtiyac vardı. Heydər Əliyev bu problemi də Azərbaycan gəncliyi üçün yeni imkanlara çevirməyi bacardı. Hər il minlərlə gənclimizi məktəblərdə təhsil almaq üçün diqqətə çatdıraraq ki, 1969-cu ildə Ulu Öndər minnətdardılar. Böyük rəhbərin təbii etdiyi qaydalar təhsildə inkişafa səbəb olduğu kimi, elmdə də müəyyən şəffallıq yaratdı, mənəviyyat problemlərini müəyyən qədər ortadan götürdü.

O illərdə Heydər Əliyevin keçmiş ittiqafın ən nüfuzlu nəşrlərindən olan və bütün dünyada maraqla izlənen "Literaturnaya qazeta"ya verdiyi "Qoy ədalət zəfər çalsın" sərəlvəhli müsahibəsi də unudulmayıb. Bu müsahibəsində Ulu Öndər cəmiyyətdəki mövcud problemlər haqqında danışırdı və onların həlli yönündə görülən işlərdə diqqətə çatdırırdı. Böyük rezonans yaratmış bu müsahibədə yüksək səviyyədə səsləndirilmiş fikirlər və bu fikirlərin arxasında duran real və obektiv həqiqətlər ədalətin zəfəri idi.

yosində mümkün olmuşdu. Ümummilli Liderin o illərdə gördüyü işlər Azərbaycanın gələcək inkişafı üçün çox güclü kadr potensialı formalaşdırma bilmişdi.

Beləliklə, ötən əsrin 70-80-ci illərində Heydər Əliyevin rəhbərliyi altında təhsil müəssisələrinin geniş şəbəkəsinin yaradılması və həmin şəbəkənin zəngin maddi-texniki bazasının formalaşdırılması, respublika hüddurlarından konardakı ali məktəblərə gənclərin göndərilməsi, hərbi kadrların yetişdirilməsi, Azərbaycan Elmlər Akademiyasının elmi-tədqiqat institutlarının təməlinin qoyulması milli müstəqillik üçün zəruri intellektual zəmin yaratmışdı.

Elmə qayıq

Heydər Əliyev o vaxtlarda Azərbaycan elminin, mədəniyyətinin də böyük inkişafına nail olmuşdu. Yeni yaradılan elmtutumlu sənaye sahələri elmlə iqtisadiyyatın inteqrasiyasını gücləndirir, təbii elmlər inkişaf edir, Azərbaycan alimlərinin təcrübədə özünü doğruldan keşf və ixtiraları dünyaya çıxırdı. Ulu Öndər Azərbaycan alimlərinin güclü himayədarı idi. O, humanitar sahələrdə fəaliyyət göstərən alimləri də o dövür qədər sanki özünə qadağa qoyulmuş mövzular kimi görünən məsələləri tədqiq etməyə, tariximizin, mədəniyyətimizin dərin qatlarını üzə çıxarmağa, keçmişimizi obyektiv yazmağa təşviq edirdi. Azərbaycan alimləri dövürün konyukturasından irəli gələrək hansısa təzviqlərlə üzleşəndə onları qoruyurdu, elm, mədəniyyət xadimlərinə himayədarlıq edirdi, onların öz əsərlərində, yaradıcılıq fəaliyyətlərində maksimum azad olmalarına şərait yaradırdı.

Heydər Əliyevin rəhbərliyi dövür Azərbaycan tarixinə elminin, təhsilimizin, mədəniyyətimizin hərtərəfli tərəqqisi, ümumilikdə Azərbaycanın intibahı dövrü kimi daxil oldu. Bakıda və regionlarda yüzlərlə məktəb, kinoteatr, klub, mədəniyyət evi, kitabxana, uşaq bağçası tikilərək vətəndaşlarımızın diqqətinə verildi. Heydər Əliyevin diqqət və qayğısı sayəsində neçə-neçə görkəmli bəstəkarımız, rəssamımız, şairimiz, yazıçımız, heykəltarımız formalaşdı. Azərbaycanın yaradıcı adamlarına verilən fəxri

adlarla, Bakıda və Moskvada onların yubileylərinin təşkililə Ulu Öndər xalqımızın böyüklüyünü göstərdi, azərbaycanlıların mədəniyyətə, mədəni inkişafa nə qədər bağlı xalq olduğunu nümayiş etdirdi.

Milli intibahımızın memarı

Ötən əsrin 90-cı illərinin əvvəllərində Azərbaycan müstəqilliyinin ilk dönmələrində, ölkəmizin ağır böhranla üzleşdiyi şəraitdə cəmiyyət həyatının digər mühüm sferalarında olduğu kimi, elm-təhsil, mədəniyyət sahəsində də ciddi problemlər yaşanırdı. Bu sahələrdə çalışan və bütün ömrünü insan təbiiyyəsinə həsr etmiş ziyalılarımız ciddi sıxıntılara, çətinliklərlə üzleşmişdilər. Hakimiyyət rəhbərliyində bir-birini əvəz edən təsadüfi adamlar ziyallara, elm adamlarına, təhsil xadimlərinə laqeyd münasibət bəsləyirdilər. Elm, təhsil sahələrində böyük bir durğunluq hökm sürürdü. Küçə-meydan təfəkkürü ilə hakimiyyəti mənimləməyənlərlə bir yerdə olmayan, onların qaragüruh selinə qoşulmayan ziyallara qarşı qısqanc münasibət vardı. Ölkədə beyin axını güclənirdi.

Ağır sosial-iqtisadi mənəvi böhran, Ermənistanın Azərbaycanı qarşı hərbi təcavüzünün ağır yaraları bütün vətəndaşlarımız kimi ölkə ziyalılarına da narahət edirdi. Bu, dövlətin, xalqın gələcəyi ilə bağlı narahətliq idi. Təsəvvüf deyil ki, xalqın istəklərini nəzərə alaraq Ulu Öndər Heydər Əliyevin Naxçıvandan Bakıya gələrək ölkəyə ali rəhbərlik missiyasını özünə götürməsi, Azərbaycanı üzleşdiyi bəlalardan xilas etməsi çağırışları ilə çıxış edənlər də məhz ziyalılarımız idi.

1993-cü ilin iyununda xalqımızın təkidli tələbi ilə Ulu Öndərin yenidən hakimiyyətə qayıtması Azərbaycanın elm, təhsil, mədəniyyət mühtindəki depressiv durumu ortadan götürdü, böyük canlanma yaradıdı, sistemli şəkilə həyata keçirilən hüquqi dövlət quruculuğu proseslərində, sosial-iqtisadi inkişafda elmə, təhsilə xüsusi diqqət yetirildi. 1995-ci ildə Ümummilli Liderin rəhbərliyi ilə layihəsi hazırlanan və ümumxalq səsverməsi əsasında qəbul olunan Konstitusiyada milli dövlətçiliyimizin inkişafının hüquqi əsasları müəyyənləşdi. Yeni reallıqlar dövüründə ölkə qarşısında

duran problemlərin həlli üçün əsaslı islahatlar proqramı hazırlanaraq onların icrasına başlandı. Bu islahatların mühüm bir istiqaməti də məhz elm və təhsil sektorunu əhatə edirdi.

Ümummilli Lider 1998-ci ilin martında "Azərbaycan Respublikasında təhsil sahəsində islahatlar üzrə dövlət komissiyasının yaradılması haqqında" sərəncam imzaladı. Bu sərəncamdan irəli gələrək müəyyən bir dövür ərzində sahə üzrə təkmil qanunvericilik bazası formalaşdırıldı. Təhsil konsepsiyasının hüquqi əsasları müəyyənləşdirildi. Komissiya qısa müddətdə "Azərbaycan Respublikasının təhsil sahəsində islahat proqramı"nı hazırladı və Ulu Öndərin siyasi iradəsi sayəsində bu sərəncamda irəli sürülmüş vəzifələrin icrasına başlandı. Həmin proqram ölkəmizdə təhsil sisteminin beynəlxalq standartlara uyğunlaşdırılması ilə yanaşı, milli təhsil önəmlərinə sadıq qalmasını da təmin etdi.

Alimə qayıq

Elm sahəsi də islahatlardan kənarda qalmadı. Təsəvvüf deyil ki, ali hakimiyyətə qayıdıandan sonra Ulu Öndər Heydər Əliyev ilk görüşlərindən birini 1993-cü il sentyabrın 21-də Azərbaycan Elmlər Akademiyasında ziyallarla keçirmişdi. 1997-ci il yanvarın 31-də Ulu Öndər Azərbaycan

sahələrində peşəkər hüquqşünaslara yaranan böyük ehtiyac ölkəmiz üçün yüksəkixtisaslı hüquqşünas kadrların hazırlanması zərurətini aktuallaşdırdı və bu istiqamətdə ardıcıl tədbirlər həyata keçirildi və bu tədbirlər yeno də davam etdirilməkdədir.

Ulu Öndərin strateji inkişaf kursuna sadıqlıqla ölkəmizi tarixinin ən güclü dövrünə yetirmiş Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə son onilliklərdə qazanılmış milli nailiyyətlərinin mühüm bir hissəsi də məhz təhsil, elm sahəsinə aiddir. Ölkə rəhbərliyinin bütün vətəndaşlara yaradılmış bəbərlər imkanları, hər kəsin bilik və bacarıqlarına uyğun şəkilə özünə layiqli yer tutması sayəsində bu gün Azərbaycan təhsil, yüksək savad, müasir dövürün tələblərinə uyğun bilik və bacarıqların əldə olunması insanlarımız üçün böyük bir dəyərə, meyara çevrilib. Hər kəs təhsil almağa, özünü inkişaf etdirməyə, yaranmış imkanlardan faydalanmağa çalışır. Elmin, təhsilin gücü, insanın həyatındakı, rifahındakı rolu hər kəs tərəfindən dərk olunur. Dövlət rəhbərliyinin bu sahəyə diqqət və qayğısı sayəsində Azərbaycanın ən uca qəndlərində də müasir standartlara uyğun məktəblər tikilir. Müəllimlərin işə qəbulu prosesində, onların əməyinin stimullaşdırılmasında təbii olunan şəffaf, effektiv mexanizmlərlə bu məktəblərdə gənc, yüksək savadlı və motivasiyalı pedaqoqların çalışdırılması təmin olunur.

Azərbaycanın Birinci vitse-prezidenti Mehriban xanım Əliyevanın təşəbbüsü ilə Heydər Əliyev Fondunun əhatə keçirdiyi "Yeni Azərbaycan" cəmiyyətinə yeni məktəb" layihəsi çərçivəsində ölkə boyunca yüzlərlə yeni məktəb tikilərək, yaxud yenidən qurularaq vətəndaşlarımızın istifadəsinə verilib. Ölkədəki ali və orta ixtisas təhsili müəssisələrinin elmi, maddi-texniki bazası gücləndirilib. Son illər Azərbaycanda bir neçə yeni ali məktəb yaradılıb. Bu ali məktəblərin bir qisminin xarici ölkələrlə müştərkə yaradılması, eləcə də bir sıra ali məktəblərimizdə xarici ölkələrin universitetləri ilə ikili diplom proqramlarının təbii bu qarşılıq beynəlxalq təcrübənin ölkəmizə axımına, sürətlə mənimləməsinə, yeni mütərəqqi önəmlərin formalaşmasına şərait yaradır.

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin dəstəyi, diqqət və qayğısı hesabına gənclərimizə xarici ölkələrin nüfuzlu ali məktəblərində təhsil almaq üçün şəraitin yaradılması da gənclərimizin inkişafına açılan qapı, ölkəmizin, dövlətimizin gələcəyinə qoyulan sarmayədir. Hər il minlərlə gənclimiz bu proqram hesabına daha yüksəkkeyfiyyətli təhsil arzusuna qovuşur, müasir dünyamızı bilik və bacarıqlarına yiyələnir. Azərbaycanda elmi fəaliyyətin də yeni reallıqlara uyğunlaşdırılması üçün məqsədyönlü addımlar atılır. 2022-ci ildə Elm və Təhsil Nazirliyinin yaradılması, elm və təhsil, elm və sənaye, elm və biznes arasında inteqrasiyanın daha da gücləndirilməsi məqsədilə həyata keçiriləndə olan kompleks tədbirlər buna bir nümunədir. Ölkədə elmi tədqiqatların maliyyələşdirilməsi, istedadlı gənclərin elmə marağının artırılması üçün ardıcıl addımlar atılır. Eləcə də olimpiada hərəkatı getdikcə güclənir. Gənclərin innovasiyalara marağı güclənir, onların öz ideyalarını startaplara çevirmələrinə şərait yaradılır, müxtəlif formalarda onlara dəstək verilir. Bütün bunlar müasir dünyamızı müəyyən etdiyi inkişaf mənzərəsidir. Azərbaycanın bu mənzərədə kifayət qədər öncül ölkələrdən biri kimi görünməsi böyük qürur doğurur. Bu öncüllüyi təmin edənə Heydər Əliyev ideyalarının mütərəqqi, cəmiyyəti daim irəli aparmasıdır. Bu ideyalar əbədi olduğu qədər Azərbaycanın inkişafı da davamlı və dayanıqlı olacaq.

Gələcəyə doğru

Ulu Öndərin rəhbərliyi ilə ölkəmizdə aparılan hüquqi islahatlar, demokratik inkişaf, qanunvericilik bazasının müasir dövürün, yeni reallıqların tələblərinə tam uyğunlaşdırılması ölkəmizdə hüquq elminin inkişafı üçün də geniş üfiqlər açdı. Bu sahədə təhsilin keyfiyyəti yüksəldi, elmi potensial gücləndirildi, hüququn aliliyinin təmin olunması, cəmiyyətdə yeni hüquqi münasibətlər sisteminin formalaşması, insan hüquq və azadlıqlarının, eləcə də sosial məsuliyyət prinsiplərinin aktuallaşması, sivil həyat normalının öz yerini tutması bütün

*Aliş QASIMOV,
Bakı Dövlət Universitetinin
Hüquq fakültəsinin Əmək və
ekologiya hüquq kafedrasının
müdiri, hüquq elmləri doktoru,
professor*